

УДК 339.5

ШЛЯХИ ТА ІНСТРУМЕНТИ СПРИЯННЯ УКРАЇНСЬКОМУ ЕКСПОРТУ

Стаття присвячена актуальним питанням визначення провідних напрямів економічного розвитку та інструментів, які б забезпечували і стимулювали експортну орієнтацію вітчизняних виробників, створювали умови для економічної експансії України на зовнішні ринки. Проведено аналіз поточного стану підтримки українського експорту, висвітлено засади організації підтримки вітчизняних виробництв у низці успішних країн, сформульовані пропозиції щодо застосування Україною міжнародного досвіду у цій сфері.

Ключові слова: економічна експансія, сприяння експорту, інструменти впливу, ефективність підтримки вітчизняного виробника.

Постановка проблеми. Надання державної підтримки та сприяння українським підприємцям у збільшенні обсягів експорту, диверсифікації його потоків, допомога українським експортерам у виході на зовнішні ринки, захист їхніх економічних і торговельних інтересів за кордоном, є одним з пріоритетів діяльності державної служби на економічному напрямку. Чітке визначення шляхів та інструментів допоможе оптимально вирішити поставлену задачу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним проблемам, які перешкоджають розвитку українського експорту, а також можливим шляхам їх вирішення приділяють увагу такі вчені: В. Мовчан, Т. Мельник, Л. Івашова, А. Мазаракі, Л. Кутідзе,

КУРМАЗ Л.П.,
студентка
Дипломатичної
Академії
України при МЗС
України

Ю. Верланов, Н. Осадча, О. Школьний, І. Орлик, Н. Резнікова та ін. Питання експортної політики та захисту національного ринку досліджуються в роботах та аналітичних записках Інституту стратегічних досліджень і політичних консультацій: «Політика сприяння експорту»; серії статей «Розуміємо ключові питання торговельної політики»; роботах А.І.Веселовського, Надзвичайного і Повноважного посла, члена Консультативної ради Інституту суспільно-економічних досліджень в т.ч.: «Підтримка експортерів посольствами: чиєї допомоги не вистачає уряду».

Але з огляду на те, що проблема удосконалення експортного потенціалу України залишається відкритою та надзвичайно актуальною, додатково вивчення та аналізу потребують сучасні умови розвитку українського експорту, існуючі проблеми та перешкоди на шляху завоювання міцних позицій на світовому ринку з метою пошуку оптимальних державних управлінських рішень та шляхів подолання цих перешкод в контексті формування потужного та конкурентоспроможного експортного сектору економіки

Метою статті є аналіз стану підтримки експорту в Україні на сучасному етапі та можливість використання міжнародного досвіду у цій сфері діяльності з метою забезпечення економічного зростання України.

Виклад основного матеріалу.

Українська економіка є експортно орієнтованою – експорт товарів та послуг становить половину валового внутрішнього продукту, що дає підстави стверджувати про необхідність збільшення українського експорту як одного з шляхів економічного зростання української економіки.

Безумовно, направлена на збільшення експортної діяльності, не може існувати окремо від загальнодержавної політики в економічній сфері. Ця діяльність має бути складовою узгодженої системи чітко визначених завдань, що забезпечуватимуть макроекономічну стабільність та умови для розвитку підприємництва; залучення іноземних інвестицій в Україну; функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави, а також надання державних гарантійних зобов'язань щодо експортних кредитів; створення системи зовнішньоторговельної інформації та інформаційно-консультаційних служб, які включали б їх регіональні і закордонні представництва; широке залучення українських ділових кіл до про-

ведення спеціальних заходів щодо стимулювання експорту тощо.

Важливою складовою успішної інтеграції України у світовий економічний простір є створення системи державної підтримки експорту та сприятливих умов для вітчизняних виробників конкурентоспроможної продукції на зовнішньому ринку [2;1]

У світовій практиці існує значна кількість механізмів підтримки експорту державою. Це механізми як адміністративного (мита, квоти тощо), так і економічного характеру (субсидії, консультації, продукти спеціалізованих установ тощо).

Зокрема, заходи економічного характеру базуються на наданні послуг спеціалізованими установами, які носять узагальнюючу назву – експортно-кредитні агентства. Їх роль виконують, як правило, експортно-імпортні банки та спеціалізовані страхові компанії.

Наприклад, відповідні установи з підтримки експорту діють майже у всіх розвинутих країнах та країнах, що активно розвиваються. Найбільш відомими з них є Eximbank (США), NEXI (Японія), Euler Hermes (Німеччина), COFACE (Франція), Atradius (Нідерланди), SBCE (Бразилія), CESCE (Іспанія), SEK (Швеція) тощо.

Відповідні установи були створені і в країнах Східної Європи, наприклад, у Чехії, Польщі, Угорщині, Болгарії, Литві, Естонії тощо.

У світовій практиці існують різні видів діяльності, які здійснюють подібні установи, і кожна країна самостійно, виходячи із своєї поточної ситуації визначається, які саме види послуг вона надаватиме через таку спеціальну установу. Однак, спільною рисою є те, що діяльність відповідних установ здійснюється з урахуванням специфічних підходів до нагляду з боку держави (такі установи внаслідок застосування спеціальних підходів (порівняно із звичайними фінансовими установами) можуть не завжди дотримуватися нормативів діяльності, забезпечення повноцінної реалізації державної політики щодо підтримки експорту та можливості отримання державної підтримки для забезпечення власної діяльності.

При цьому, діяльність зі страхування з одного боку та надання банківських послуг з іншого боку, як правило, є виключними видами діяльності, які не можуть надаватися однією організацією. Тому, переважно, створюються установи, які здійснюють відповідні виключні види діяльності – або банківську, або страхову.

В Україні немає офіційно затвердженої стратегії сприяння експорту. Однак існуючі стратегічні документи виносять питання розвитку та реалізації експортного потенціалу на чільне місце серед цілей зовнішньоекономічної політики держави. [6].

У 2010 р. на громадське обговорення було винесено проект “Національної стратегії розвитку експорту України”, підготовлений Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, але ця стратегія так і не була затверджена [1;7].

У 2012 р. з метою стимулювання експорту в Україні Верховна Рада запропонувала законопроект “Про державну фінансову підтримку експортної діяльності” [3], яким передбачалось створення спеціалізованої державної фінансової структури, яка би доповнювала діяльність Укрексімбанку та інших приватних банків. Але на законопроект було накладено вето. Головними його недоліками були неврегульованість механізму діяльності суб’єктів, що отримують фінансову підтримку, відсутність чітких критеріїв відбору контрактів та суб’єктів господарювання, страхування, перестрахування ризиків та гарантування виконання зобов’язань яких здійснюється державною фінансовою структурою. Крім цього, виявилось, що напрями діяльності цієї установи багато в чому дублюватимуть діяльність Укрексімбанку, яка була на той час досить успішною.

Необхідність створення відповідного експортно-кредитного агентства передбачено Розділом IX «Регуляторна політика, розвиток підприємництва та забезпечення умов конкуренції» Угоди про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна»: «Утворення спеціального органу страхування та фінансування експорту у формі експортно-кредитного агентства, що забезпечуватиме сприяння експансії українських експортерів на зовнішні ринки» та пунктом 122 Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020 щодо створення у 2015 році спеціального органу страхування та фінансування експорту у вигляді експортно-кредитного агентства, що забезпечить сприяння українським експортерам у їх експансії на зовнішніх ринках. На виконання цієї норми до Плану законодавчого забезпечення реформ, розробленого за дорученням Голови Верховної Ради України та затвердженого Постановою Верховної Ради України №2896 від 04.06.2015 року, включений відповідний законопроект «Про забезпечення масштабної експортної експансії українських

виробників шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту». В розробленому законопроекті було враховано, що у світовій практиці діяльність зі страхування з одного боку та надання банківських послуг з іншого боку, як правило, є виключними видами діяльності, які не можна надавати однією організацією. Тому, переважно створюються установи, які здійснюють відповідні виключні види діяльності – або банківську, або страхову. Виходячи з цього, законопроектом передбачалося створення державної установи з підтримки експорту, що здійснюватиме страхування (перестрахування) ризиків та гарантійні операції за зовнішньоекономічними угодами експортерів, а також здешевлення експортних кредитів, що опосередковано стимулюватиме розвиток економіки в цілому. На початку 2016 року проект цього Закону доопрацьовано з урахуванням низки зауважень та змінено назву на «Про державну фінансову підтримку експорту». На сьогодні проект проходить передбачені Регламентом погодження у відповідних комітетах Верховної Ради України.

Водночас, актуальним є питання торговельного фінансування. На сьогодні українські підприємства майже не користуються послугами інструментів цього фінансування, які пропонуються на ринку українськими банками. Це пов’язано, в першу чергу, з вартістю торговельного фінансування, яка значно вища в Україні, ніж в багатьох країнах-торговельних партнерах, і підтверджується результатами опитування, проведеного Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій. Воно показало, що бізнесу вигідніше отримати торговельне фінансування непрямо, тобто завдяки закордонним партнерам, аніж звертатись до українських банків. За оцінками учасників ринку, лише близько 2% торговельного потоку в Україні покрито інструментами торговельного фінансування [1;31]. Отже, доки в Україні вартість банківських послуг залишається високою, створення окремої спеціалізованої структури з кредитування експорту не буде виправдана.

Не менш важливим інструментом, спрямованим на забезпечення стабільного розвитку та реалізації експортного потенціалу країни, є заходи інформаційної підтримки, як-то надання інформації та консультацій учасникам зовнішньоекономічної діяльності (як національним експортерам, так і потенціальним імпортерам національної продукції), розвиток виставкової діяльності, проведення тре-

нінгів тощо; – заходи, спрямовані на покращення доступу на зовнішні ринки, як-то участь у діяльності міжнародних організацій, в регіональних торговельних угодах, підписання двосторонніх домовленостей, одностороння гармонізація регулювання, яке стосується торговельних питань, з міжнародно-визначними правилами та нормами тощо; – заходи фінансової підтримки, як-то надання кредитів, гарантій тощо.

Світовий досвід інституційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності показує, що більшість прогресивних і ефективних моделей просування економічних інтересів держави за кордоном складаються із дворівневої системи: економічні підрозділи у складі дипломатичних установ і торговельні представництва, які засновуються поза межами дипломатичної служби та мають можливість і відповідні інструменти надавати практичну допомогу товаровиробникам у просуванні їхньої продукції на зовнішні ринки.

Таку модель використовують багато розвинених країн світу, які мають експорт орієнтовану економіку, – Австрія, Бельгія, Бразилія, Греція, Данія, Естонія, Німеччина, Норвегія, Словенія, США та Франція.

Зазначені торговельні представництва активно співпрацюють з дипломатичними установами в економічній сфері, але мають у своєму арсеналі набагато більше ефективних інструментів для безпосереднього сприяння бізнесу, ніж торговельні місії у складі диппредставництв, які обмежені у своїх діях відповідними міжнародними конвенціями і фактично дублюють роботу економічних радників посольств.

Ефективність такого підходу підтверджує і нещодавній досвід реорганізації торговельного представництва найбільшої економіки Європи. Наприкінці минулого року Німеччина шляхом укладення Угоди між Урядом України та Урядом ФРН про заснування Німецько-української промислово-торгівельної палати (АНК-Ukraine) зняла дипломатичний статус з працівників Офісу делегата німецької економіки, що значно збільшує спектр послуг, які вони зможуть надавати підприємцям.

Крім того, передовий світовий досвід з питань координації державної політики у сфері міжнародної торгівлі, особливо країн Європи, свідчить про наявність тенденції концентрації в МЗС практично усіх функцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, протягом останніх років такі реформи було проведено в Словаччині (2011 рік),

Нідерландах (2012 рік), Франції та Угорщині (2014 рік), в Данії (2015 рік).

У результаті проведених реформ у згаданих державах забезпечено:

- оптимізацію системи органів державної служби та належний рівень координації їх роботи у зовнішньоекономічній сфері, що дозволило підвищити її ефективність та використовувати усі наявні механізми для досягнення позитивних практичних результатів;

- уникнення дублювання функцій центральних органів виконавчої влади, подвійного підпорядкування співробітників посольств, і як наслідок, виникнення потенційних конфліктних ситуацій;

- суттєве заощадження бюджетних коштів;

- ефективне використання додаткових механізмів просування зовнішньоекономічних інтересів, які є в зовнішньополітичних відомствах, зокрема, співпраця з діаспорою та почесними консулами України.

Побудована зазначеним чином система передбачає, що кожен інститут загальної структури виконує свої профільні функції, не конкуруючи, а доповнюючи один одного, формуючи цілісний механізм від політичного, економічного, інформаційно-аналітичного до організаційного рівнів.

Висновки.

Формування ефективного механізму розвитку і реалізації експортного потенціалу України потребує вирішення органами державного управління низки перспективних завдань:

- вартість торговельного фінансування в Україні має бути співставним з аналогічним в європейських країнах;

- доцільним є створення спеціального органу страхування та фінансування експорту у формі експортно-кредитного агентства

- створення за кордоном дворівневої системи підтримки українського експорту: економічні підрозділи у складі дипломатичних установ і торговельні представництва, які засновати поза межами дипломатичної служби та які мали б можливість і відповідні інструменти надавати практичну допомогу товаровиробникам у просуванні їхньої продукції на зовнішні ринки

- координацію державної політики у сфері міжнародної торгівлі покласти на МЗС, для чого в його структурі створити відповідний підрозділ із залученням висококваліфікованих фахівців.

ПОСИЛАННЯ:

1. Мовчан В. Політика сприяння експорту в Україні після адміністративної реформи / В. Мовчан. – К.: ПРООН, 2012. – 43 с.
2. Інтернет-портал “Концепція створення системи державної підтримки експорту України”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zed/strategy/ukr/7298.html>.
3. Проект закону “Про державну фінансову підтримку експортної діяльності” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.Ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KF78D00O.html.
4. «Підтримка експортерів посольствами: чиєї допомоги не вистачає уряду?» Андрій Веселовський, Надзвичайний і Повноважний посол України 09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/1/7037569/>.
5. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, «Політика сприяння експорту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zed/strategy/ukr/7298.html>.
6. Аналітичний звіт «Політика сприяння експорту в Україні після адміністративної реформи», Вероніка Мовчан, 2012, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_61498Adminreform_and_export_promotion-report_Ed_181212.pdf.
7. Соціально-економічне становище України за 2015 рік, Повідомлення Державної служби статистики України, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Kurmaz L.P Ways and instruments to promotion ukrainian export / Diplomatic Academy of Ukraine the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

The article is devoted to topical issues of the definition of instruments that would facilitate the economic expansion of Ukraine in support of domestic exports. The analysis of the current state support for Ukrainian exports covers such activities as organized in some countries and submissions on the application by Ukraine international experience in this field.

Keywords: economic expansion; export promotion; assistance instruments; the effectiveness of support.

Курмаз Л.П. Пути и инструменты поддержки украинского экспорта / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

Статья посвящена актуальным вопросам определения инструментов, которые способствовали бы экономической экспансии Украины в части поддержки отечественного экспорта. Проведен анализ современного состояния поддержки экспорта украинских производителей, освещено как такая деятельность проводится в некоторых странах Европы и даны предложения по использованию Украиной международного опыта в этой сфере.

Ключевые слова: экономическая экспансия; способствование экспорту, способствующие инструменты; эффективность поддержки.

Стаття надійшла до редакції: 19.02.2016

Рекомендовано до друку: 25.03.2016